

TAMBURAŠTVO – NOV ALI STAR POJAV

MOJCA HUDAK

Tamburica je med Slovenci postala priljubljena ob koncu 19. stoletja, še bolj pa v začetku 20. K nam se je razširila iz sosednje Hrvaške, k razširjenosti pa je pripomogla sorazmerno lahka priučljivost igranja in dokaj preprosta izdelava. Danes ni priljubljena samo med starimi, ampak tudi med mladimi, ki jo radi sprejemajo in se vključujejo v tamburaške skupine, zборе in orkestre. Radi zaigrajo tamburaške skladbe, ki sodijo v tamburaško tradicijo, kakor tudi priredbe zabavnih in klasičnih skladb za tamburico, ki se uveljavljajo v zadnjih letih. Z razvojem inštrumenta je tamburica postala priročno in prilagodljivo brenkalo, na katerega lahko glasbenik zaigra vse vrste skladb.

S spremembo učnih načrtov v glasbenih šolah so se tudi ljudska glasbila, ki so bila prej zapostavljena, vključila v poučevanje in so vsaj na formalni ravni enakovredna klasičnim inštrumentom. V tej smeri poteka tudi izobraževanje, s čimer se tamburaška glasba odmika od ljudske in postaja vedno bolj koncertna – usmerjena v izvajanje skladb, ki so napisane posebej za tamburaške sestave. Da se tamburaška glasba razvija, dokazuje veliko število tamburaških skupin (12 članov brez dirigenta) in orkestrrov (več kot 12 članov z dirigentom). Na Slovenskem jih je skupaj okrog 50. Kakovost igranja se zvišuje, kar dokazuje tudi republiško srečanje tamburašev in skrb za izobraževanje vodij, dirigentov in tamburašev samih.

O TAMBURAŠTVU NA SLOVENSLEM

Na Slovenskem se tamburica mnogim zdi značilno belokranjsko glasbilo, čeprav igrajo (ali so igrali) nanjo tudi drugje – v različnih sestavih in ob različnih priložnostih. O solistični rabi tamburice imamo podatke samo iz vasi Lanišče v Čičariji na Hrvaškem, kjer ima Osip Grbac (1930) tamburico na dve struni in 13 *pragov* ali *pontov* (prečk). Tako tamburico imenujejo tudi *cindra*.

Za skupino tamburašev se je udomačil izraz tamburaški zbor, ne tamburaški orkester, kot bi morda pričakovali. Po doslej zbranih podatkih so take zборе ustanavljali največ glasbeno izobraženi ljudje po večjih krajih in je bilo sodelovanje v zboru del krajevne prosvetne ali kulturne dejavnosti.

V Ajdovščini je bil tamburaški zbor ustanovljen že leta 1897 in je bil tako prvi na Slovenskem. Sicer so se tamburaški zbori ustanavljali v letih pred prvo svetovno vojno in deloma po njej. V tem času pa so tudi ljudski godci začeli posamezne tamburice uvrščati v svoje skupine ali ustanavljati manjše, s tamburaši povezane sestave. Po po-

datkih, ki veljajo za leta pred prvo svetovno vojno, so imeli takrat v okolici Ljutomera tamburaške zборе kar v vsaki fari. Tudi v Kapelah pri Brežicah so igrali tamburaši. V Bučkovcih je neki učitelj leta 1917 ustanovil tamburaško društvo, ki je sprva imelo štiri, pozneje pa kar 22 članov. Igrali so le do konca prve svetovne vojne, pozneje pa ne več. V Šentvidu pri Grobelnem so poročali o sedmih godcih – tamburaših iz časa med obema vojnama. Tamburaše so imeli tudi v okolici Radgone in v Prosečki vasi v Prekmurju. V Krogu pri Murski Soboti so sprva imeli v *bandi* tamburice namesto gosli, potem pa so jih opustili, ker so ob igranju na gosli bolj uživali, je pravil godec Titan. Le berda jim je poslej ostala za bas.

Nasprotno jih v Beli krajini pred prvo svetovno vojno marsikje ni bilo, čeprav bi jih tam že zaradi hrvaške sosesčine prej pričakovali. Na Sinjem Vrhu nad Vinico so jih sicer imeli že leta 1911, v Predgradu celo od 1905. V Brsnik ob Kolpi so tamburaši prihajali s hrvaške strani, enako v Kostanjevico na Krki, kjer ni bilo domačih tamburašev. V Fari pri Kostelu so imeli tamburaše nekako do 2. svetovne vojne, pozneje je godel le harmonikar. Dobro je vedeti, da tamburaši razen izjemoma niso igrali za ples, kajti plesne viže so navadno igrali drugi, s harmoniko povezani glasbeni sestavi.

Zanimiv je podatek iz Loškega Potoka na Dolenjskem, ki nam nazorno kaže enega od načinov, kako so tamburice prihajale med podeželske godce na Slovenskem. Tam so leta 1956 povedali, da so Potočani spoznali tamburice v Slavoniji, kamor so hodili delat kot gozdni delavci in so nato z njimi izpopolnili domačo godčevsko skupino. Iz teh in podobnih poročil lahko razberemo, da so tamburaški zbori in uvedba tamburic v godčevske sestave novejši pojav, ponekod le kratkotrajen.

Tamburaštvo se je pri Slovencih začelo uveljavljati v zadnjem desetletju 19. stoletja. Veliki uspehi, ki jih je doživel tamburaški zbor *Hrvatska lira* pod vodstvom Slavka Šrepela v Pragi ob odprtju Narodnega gledališča (1884) in na svetovni razstavi v Parizu (1889), so odmevali tudi v Sloveniji. Sotla je bila samo politična meja. Krvne in kul-

Tamburaši Prosvetnega društva Ruda Sever, Gorišnica. (Foto: Janez Eržen, Zaigraj tamburica, 3. regijska revija tamburaških skupin in orkestrrov, Cirkovce, 6. 3. 2009.)

turne vezi med Hrvati in Slovenci so bile zelo čvrste, zato ni čudno, da se je že nekaj let po ustanovitvi prvega tamburaškega zbora na Hrvaškem oglasila tamburica tudi v Sloveniji.

Tamburaški zbori so med delavstvom in meščanstvom nastali v vseh večjih mestih (Ljubljana, Maribor, Trst, Gorica, Celje, Trbovlje, Kranj) ter na Koroškem in pri naših izseljencih v Nemčiji. Tamburaški val je iz večjih mest pljusnil tudi v bližnjo in daljno okolico, tako da je v prvem desetletju 20. stoletja že vsak večji kraj imel tamburaški zbor. Tamburaško glasbo so gojili tudi v internatih in šolah, tako da je imel npr. že leta 1896 dijaški internat v Trstu tamburaški zbor. Dve leti ga je vodil znani slovenski skladatelj Vasilij Mirk, ki je bil takrat še sam dijak. Mariborska gimnazija je imela celo dva tamburaška zbora, enega za nižje in drugega za višje razrede. Med letoma 1904 in 1908 ju je vodil Ludvik Zepić, pozneje skladatelj in zbiralec ljudskih pesmi ter predstojnik glasbenega oddelka Univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Kot dijaka sta spoznala tamburaško glasbo tudi slovenski skladatelj in orgelski virtuoz Stanko Premrl in pisec priredb ljudske glasbe Vinko Vodopivec. Kot mlada učiteljska pripravnikinja sta vodila tamburaški zbor skladatelja Emil Adamič in Radovan Gobec. Pri mnogih je šele tamburica zbudila ljubezen do glasbe in veliko naših glasbenikov je pričelo svojo umetniško pot prav v tamburaških zborih.

Prvi tamburaški zbornik *Slavjanska lira* so imeli Slovenci že leta 1900, urejal ga je Hrabroslav Vogrič. Poleg Vogričevih je vseboval tudi hrvaške in češke tamburaške skladbe.

Prva svetovna vojna je razredčila tamburaške zборе. Oživiti jih je skušal slovenski časopis *Tamburaš*, ki je izhajal med letoma 1926 in 1927. Žal pri odločilnih dejavnikih tedaj ni bilo zanimanja za ljubiteljsko glasbeno kulturo, kar je onemogočalo večji razcvet tamburaštva v poznejših letih.

Največjo škodo je tamburaškemu gibanju naredila 2. svetovna vojna, tako da je njen konec slovensko tamburaštvo našel v popolnem razsulu. Prvi tamburaški tečaj je orga-

nizirala *Ljudska prosveta* (Centrala kulturno-umetniških društev Slovenije) in je trajal teden dni, od 17. do 22. julija 1951. Na njem je sodelovalo 17 udeležencev. Ponovno je začel izhajati časopis *Tamburaš*, v katerem so poročali o napredku tamburaštva v Sloveniji in objavljali priredbe ter lastne skladbe posameznih skladateljev. *Tamburaš* je izhajal do leta 1988. Danes tamburaštvo v Sloveniji narašča in vse bolj pridobiva na veljavi, kar dokazuje kakovost in številčnost tamburaških sestavov.

TAMBURAŠKI SISTEMI

V začetku so bile tamburice v enoglasni, nato v dvoglasni, triglasni in štiriglasni uglasitvi. Razdalja med praznimi strunami je bila kvarta ali kvinta. Od razdalje oziroma od intervalnega odnosa med praznimi strunami je odvisno, o katerem tamburaškem sistemu govorimo.

Farkašev sistem je dvoglasni kvintni sistem in je dobil ime po Milutinu Farkašu, ki je razširjal te vrste tamburice. Oblikovala sta ga Franjo Kuhač in Mijo Majer okrog leta 1880. Farkaševe tamburice imajo dolg in ozek vrat in dvakrat po dve struni. Imajo tudi poseben zvok, podoben tamburici samici. Farkašev sistem se je v Sloveniji največ uporabljal v Pomurju, deloma tudi v Beli krajini.

Jankovičev sistem je uvedel Beograjec Pera Žika Ilič že leta 1897. Konec 19. stoletja ga je razširjal Slavko Jankovič. Najznačilnejše za njegov sistem so hruškaste oblike tamburic. Njihova barva zvoka pa podobno kot pri tamburicah Farkaševega sistema spominja na tamburico samico. Uglašene so v kvintah ali kvartah. Razen berde in čela imajo trikrat po dve struni.

Sremski sistem je štiriglasni kvartni sistem in je postal najpopularnejši sistem v sosednji Hrvaški in tudi v Sloveniji. Razvil se je na začetku 20. stoletja v Bački in Sremu. Iz triglasnih kvartnih tambur se je oblikoval v dve uglasitvi: odvisno od strun, ki so uglašene na e ali d. Oba sistema se imenujeta sremska. E-uglasitev je bolj znana v Bački in Sremu, d-uglasitev pa v Slavoniji.

TAMBURAŠTVO DANES

Zveza kulturnih organizacij Slovenije (ZKOS) je leta 1980 organizirala 1. srečanje slovenskih tamburaških skupin v Cirkovcah. Od tedaj so se podobna srečanja vrstila vsako leto po različnih krajih Slovenije. V letošnjem letu je bilo že 29. srečanje tamburaških in mandolinskih skupin – orkestrrov Republike Slovenije. Javni sklad za kulturne dejavnosti Republike Slovenije vsako leto organizira seminarje za člane in vodje tamburaško-mandolinskih skupin.

Na žalost so ti seminarji za zdaj edina vrsta strokovnega izobraževanja za člane in vodje tamburaških skupin in orkestrrov. Tamburaši se naučijo igranja kar v svoji skupini ali orkestru, kjer jim je v veliko pomoč njihov vodja oziroma dirigent in ostali člani s svojimi izkušnjami. Včasih skupini pomaga strokovni mentor, ki pripomore h kakovostnejšemu izvajanju skladb.

Tamburaška skupina KUD Oton Župančič Vinica.
(Foto: Janez Eržen, 29. srečanje tamburašev in mandolinistov Slovenije, Semič, 4. 4. 2009.)

KAKO TAMBURAŠTVO PRENAŠATI NA MLADE?

Mladino najprej pritegne družba novih prijateljev. Privlačijo jih nastopi, čar odra, potovanje. Vendar ta zunanja vabljalnost ni dovolj, saj je pot do nastopov in potovanja dolga, zato tisti, ki jim gre samo za zabavo, hitro odnehajo. Tamburaš mora tamburico vzljubiti; potem mu nič ne bo težko.

V mladih tamburaših je treba razvijati tudi zavest o pomembnosti naloge, ki jo opravljajo. Zavedati se morajo svojega kulturnega poslanstva, kar še posebno velja za skupine, ki igrajo izključno ljudske melodije domačega kraja.

Kakovostno delo je mogoče le v skupini, kjer vlada razumevanje, kjer je zdravo ozračje, kjer med člani ni preprirov, zavisti in obrekovanja. V skupini mora vladati tudi delovni zanos, volja do čim večjih uspehov, manjkati pa ne sme dobre volje in sproščenosti.

Strup za zdrave odnose je zvezdnitvo, ko nekateri sposobnejši tamburaši zanemarjajo delo, zamujajo na vajo, pridejo pa vsakokrat, ko se pripravlja vabljalni nastop ali turneja. Take pojave je treba preprečiti, kar je mogoče doseči z dobro organiziranostjo skupine, z evidenco prisotnosti na vajah, nastopih in pri drugem delu.

Za zadovoljstvo med člani skupine so potrebne tudi redne in dobro pripravljene vaje. Te morajo biti naporne, a vedre,

da z njih odhajajo tamburaši veseli in z zavestjo, da so obogatili z novim znanjem. To znanje pa jim bo omogočalo čim bolj doživeto poustvarjanje.

Pri delu z mladimi je zelo pomembna učiteljeva osebnost. Učitelj mora imeti v sebi pedagoški čut, željo po tem, da bi poučeval. Potrebno je veselje do tega dela, vedno pa mora učitelj vedeti, kaj hoče in kako naj to izpelje, posebno sta pomembna nazornost in natančnost pri pouku tamburaških elementov (tehnične vaje). Otrok se ne sme obremenjevati z dresuro in dolgimi, zapletenimi tamburaškimi figurami, ki jim še ni dorasel. Vse potrebne lastnosti, da bo postal dober tamburaš in da bo imel veselje do igranja na tamburico, je treba posredovati brez velikega razburjanja in z obilo potrpljenja. Šele ko otrok obvlada osnovne elemente, lahko nadaljuje muziciranje. Nihče ne more predpisati splošno veljavnega recepta za tamburaško učno uro. Učitelj mora imeti veliko tamburaškega in pedagoškega znanja, da lahko oblikuje uro zanimivo in koristno. Dobra priprava na uro, obilo potrpljenja in dobra volja so zagotovilo za uspešno delo.

Tamburaška skupina Metliške folklorne skupine Ivan Navratil.
(Foto: Janez Eržen, 28. srečanje tamburašev in mandolinistov Slovenije, Šmartno pri Litiji, 5. 4. 2008.)